

A CENZÚRÁN INNEN

Honnan tovább?

(Milyen mértékben nevezhető ellenzékinek az erdélyi magyarság?)

Tegyük föl a kérdést egyszerűen és egyértelműen: létezik-e magyar ellenzékiiség Romániában? Kérdésünk minden látszattal ellentétben nem szónoki. Ha számba vesszük ugyanis mindazt, ami meglétének alátámasztását szolgálná, nem csupán azon gondolkodunk majd el, mennyiben különbözik kifejezőmódjában Kelet-Európa más országainak ellenzékiiségétől, ámde azon is könnyen elmerenghetünk, mennyiben van e szónak realitása e vidéken. Eredményeink e téren csekélyek. Nyilvánvaló ugyan, hogy jogosan beszélhetünk ellenzéki beállítottságról akár a mindennapok gondolkodásának szintjén is, ha ezen a hatalommal szembeni oppozíciót értjük. Ilyen alapon idesorolható a munkás, aki tudatosan vagy részben tudatosan szabotálja a termelést; no nem azért, mert minden áron meg akarná akadályozni a hatalom gazdaságpolitikájának érvényesülését, csupán mert tudja, igazából semmilyen előnye nem származik belőle. Tudatossága abban nyilvánul meg, hogy tisztában van tettének a gazdaságra visszaháruló következményeivel. Ez a magatartás bármennyire is általános legyen a gazdasági élet minden területén, valójában távol áll attól, hogy ellenzékinek nevezhessük. Mert ha e fogalom kritériumaként a politikai cselekvésben kikristályosodó és természetesen a hatalommal szembeni állásfoglalást tekintjük - ahogyan azt másképpen nem is igen tehetnők -, úgy azzal is tisztában kell lennünk, hogy Romániában jelen pillanatban az ellenzék kialakulásának csupán valamiféle lehetősége adott, még akkor is, ha figyelembe vesszük az elmúlt időszak néhány ellenzéki megnyilvánulását, melyek e kialakulás esélyeit nagymértékben még meghatározhatják.

A továbbiakban azt szeretnénk megvizsgálni, milyen adottságokkal rendelkezünk ezen a téren. Annyit azonban még hadd fűzzek hozzá előljáróban, hogy amikor ellenzékéről beszélek, jelen esetben magyar ellenzék értendő ezen. A munkás, aki "szabotálja" a termelést, lehet bármilyen nemzetiségű, egyaránt szabotálni fogja. A magyar ellenzéki "sajátossága", hogy elsősorban a *kisebbség nyomorát* viseli szívében. Hogy ennek milyen veszélyei vannak, arról majd később.

□

Romániában nincsen ellenzék. Beszélhetünk egyfajta ellenzéki beállítottságról vagy ellenzéki gondolkodásról, de ha arra kerülne sor, hogy ellenzéki *magatartásról* ejtsünk szót, hallgatnunk kellene. Az ellenzék csak látens vonatkozásában értendő, s ezt durván úgy fogalmazhatnám meg, hogy "hol van, hol nincs". Ami bizonyos tiltakozó gesztusokat illet, *néha* vannak, ami viszont másként gondolkodó személyek sajátos szerveződését jelentené, *most* nincs. Amit az ellenzéki magatartás eredményeként könyvelhetünk el: néhány tiltakozás, s ezek is meglehetősen sporadikusan és általában - az egy, kiugró Király Károly kivételétől eltekintve - alkalmasszerűen jöttek létre. Helyesebb tehát ellenzékiiségről úgy beszélnünk, mint néhányunk politikai attribútumáról. Ez annyit jelent, mint a hatalmat ilyen vagy olyan, de mindenképpen tudatos formában tagadni, a hatalmilag adottal szemben oppozíciót kifejteni, mely bevallottan politikai jellegű. Ellenzéki az, aki a fennálló helyzetet nemcsak mint annak

szenvető alanya éli át, hanem mint a vele való szembenállás aktív részese is. Sajnos éppen ez az a pont, ahol a dolgok nem a fentebb leírtaknak megfelelően artikuláltak. Erdélyben ellenzékiek számít az is, aki szembenállását csupán hébe-hóba, és gyakorta igencsak közvetett formában juttatja kifejezésre.

A továbbiakban hadd vizsgáljuk meg, kikből is állhatna egy potenciális ellenzék, mely a romániai magyar kisebbség érdekképviseletét magára vállalhatná. Ez az előbb már elmondottaknak megfelelően, gyakorlatilag azonos azzal a kérdéssel, hogy kik azok, akik jelen pillanatban ellenzékieknek vallják magukat /*/. Akik számba jöhetnek jelen pillanatban, vagy úgy, mint e magatartás tevőleges szubjektumai, vagy úgy, mint önmagukat ellenzéki szempontból tevőlegesnek tételező egyének, társadalmi meghatározottságukat tekintve a hatalmi intézményszférákon belül foglalnak helyet. Nem lehet véletlen, hogy így adódott. Akik ezen kívülállhatnának, teszem azt a rendszer hagyományos észjárású bírálói, azokról maga a hatalom gondoskodott: vagy fizikailag, vagy szellemileg, de mindenképpen felszámolta, az eszközök között nem válogatva, az elnyomás megszilárdulásának éveitől kezdve egészen napjainkig. (Példákat sorolhatnék. Az elbánás metódusai kellőképpen riasztóak ahhoz, hogy e felsorolás ne sikeredjék túlságosan hosszúra.)

Némiképpen biztonságos az intézményileg körülhatárolt státus. Totalitárius államról lévén szó, az intézmények rendje, ideértve a kisebbség kulturális intézményeit is, a hatalmi érdekeknek alárendelt, azokat képviselő és kiszolgáló összesség. Hogy ez mennyiben közvetlen vagy közvetett, azt részint a velük szemben támasztott elvárások, részint személyes tényezők határozzák meg. Egy intézményi státus tehát mindenképpen védelmet nyújt, még akkor is, ha birtokosa a megkövetelt elvárásokkal csak formális azonosulásra képes.

Könnyen érthető, miért írható le a hatalmi szférán belül levőként az ellenzék. Ezt persze csak formális vonatkozásban tekintem reálisnak. Tehát nem akarnám azt állítani, hogy az erdélyi magyar ellenzék a hatalom belső ellenzéke, hiszen a kisebbségnek lényegében egyetlen képviselője sincsen a hatalom döntéshozó szférájában. Továbbá a kisebbségi intézmények, ha nem egy áldemokratikus komédia szereplői, vagyis nem politikai, hanem kulturális jellegűek, akkor bizonyos esetekben - melyeknek jelentőségét ostobaság lenne túlhangsúlyozni - a kisebbség érdekeinek a hatalmi érdekek mellett is képesek szócsövei lenni. (Ez viszont egy másik írás témája lehetne.)

Az ellenzék éppen ama tény folyamánként, hogy intézményen belül helyezkedik el, s ez kulturális státust biztosít számára, nagymértékben a kisebbség kultúrateremtő, illetve kultúraszervező rétegéből képződik. Ez másfelől annyit jelent, hogy az ellenzék képviselői alkotó vagy magukat alkotónak tartó értelmiségiek. Az egyházi ellenzék az egyetlen jelentős kivétel ez alól... E kulturális meghatározottság veszélyei kézenfekvők. Míg az intézmények védőkarámján belül lenni egyet jelent a hatalommal való szembenállásnak nem a végsőig történő kivételével, hisz ez státusában veszélyeztetné az ellenzékit, addig az a tény, hogy ez a kisebbségi kultúra életének aktív részese, azt eredményezi, hogy állásfoglalásai - kompetenciája révén - elsősorban a kulturális kérdések vonatkozásában generálódnak. Arról pedig nem is beszélve, hogy elszigetelik őt e létformában, a legjobb esetben passzív részvételt vállaló, de potenciálisan szintén hasonló magatartást tanúsító ellenzékiektől. Kettős beszűkülés ez: problémalátásban egyrészt, kapcsolatteremtésben másrészt. A kisebbség önvédő politikája nem lehet igazán eredményes addig, amíg ez fennáll.

* Az ELLENPONTOK 4. számában néhány írás kitért már a vallási ellenzékiesség kérdésére; a helyzetnek ezt a vonatkozását némileg ismerve tehát, ezúttal nem térünk újból vissza rá. - A szerző.

Véleményem szerint a kisebbségi ellenzékkel kapcsolatos elmélkedés egyik sarkalatos pontja az ideológiai vonatkozások elemzése. Erről vázlatosan csupán annyit szeretnék megjegyezni, hogy az erdélyi, magát ellenzékinek tekintő réteg túlnyomó része “marxista” beállítottságú. Ennek okai számosak. Íme néhány közülük: *1. a nemzedéki tényező.* Az ellenzék jelentős hányada azok közül kerül ki, akik már az ötvenes években, de később szinte mindig jelentős pozíciót foglaltak el a kisebbségi élet hatalmat kiszolgáló intézményeiben. Ezek az emberek marxista módon gondolkodnak, és ha mára némi fenntartásaik alakultak is ki e gondolkodásmóddal szemben, azt főként a “marxizmus nevében”, a “létező szocializmus” országaiban elkövetett gyakorlatra irányítják, mintsem a marxista ideológiára magára. Magyarán: él bennük az a távlatilag, de a jelenre nézve is igencsak veszélyes és bizonyos fokig buta illúzió, hogy a marxizmus még megmentheti a rendszert, avagy a rendszer még emberarcúvá válhat, ha a marxizmus megmenti. És ez az egyetlen, ami megmentheti. *2. Az intézményi helyzet.* Amit jelen helyzetben politikai realizmusnak is nevezhetünk: az ellenzék, jobb megoldás híján és hogy a közte és a hatalom között előáll(hat)ó feszültségeket enyhítse, elfogadja a marxista gondolkodásmód hegemoniáját, az ebből eredő politikai következményekkel együtt. Teszi ezt még akkor is, ha csupán politikai szemléletmódja és nem a szűkebb alkotó-szakmai szemléletmód vonatkozásában alakítja is ki. Mindez oda vezet, hogy a kettős tudat az ellenzék berkeiben is életképes módon tud érvényesülni. Ennek erkölcsi és politikai következményei pedig elég messzire nyúlnak ahhoz, hogy ne lenne érdemes elgondolkodni fölöttük. *3. A politikai helyzet.* Annak a realitását tekintve igen kétes premisszának az elfogadása, hogy az adott és fennálló világpolitikai, ill. nagyhatalmi helyzet egyszerűen nem engedi meg Románia társadalmi-politikai státusának megváltoztatását. Az adott, tehát végső soron nem változtatható meg, csupán talán módosítható, de nem lényegien.

E három ok nem elszigetelten hat, de egymással igen szoros összefüggésben. Meglétük az ellenzéki gondolkodás egyik tabujának kialakulásához vezetett, és ez a tabu nem más, mint a marxizmus. Bírálható a rendszer néhol, de nem végső ideológiai mibenlétét illetően - röviden ennyit jelent a marxizmus tabuja. Itt megint számos következménnyel kell szembenéznünk. Az első és legfontosabb ezek közül az, hogy az ellenzékiesség nem radikális, amennyiben nem hajlandó a legvégsőig elmenni a fennálló tagadásában. Állásfoglalásai csupán a hatalom konkrét formáinak illetékességét kérdőjelezi meg, nem a hatalom lényegét magát. Ezért valójában csupán “jobbítani” akarnak a helyzeten, végcélként a rendszer “liberalizálódását” jelölve meg, anélkül, hogy számolnának a demokrácia lehetőségével. Lehet, hogy személyes nézőpontjuk nem demokráciaellenes, de a politikai dimenzióban létrejött magatartásuk hatását tekintve kétségkívül demokráciaellenessé teszi ez az erdélyi ellenzékiességet - vagyis hasonlatossá a hatalomhoz -, még akkor is, ha csupán ideológiai rövidlátásról van is szó. Nyilvánvaló, hogy számos politikai állásfoglalás mikéntjéről nehezen tudnék számot adni, mert ezek igen ritkán konkretizálódnak explicit formákká. Ám, hogy az ellenzéki megmoccanások e tabu tiszteletben tartásával keletkeznek, azt mi sem mutatná jobban, mint alkalomhoz kötöttségük. Vagyis nem a rendszer lényegi állagára reflektálnak, és nem ragadják meg a lehetőséget, hogy az alkalmon túlmutató konzekvenciákat is kifejezésre juttassák. (Félreértések elkerülése végett szeretném hangsúlyozni, először, de talán nem utoljára, hogy szó sincs az erdélyi ellenzékiesség minőségi sajátosságainak bírálatáról, amikor ezeket a megállapításokat teszem! Nem akarnék a mindent tudó és mindent másoknál jobban tudó és látó pózban tetszelegni. Hogy ilyen formában artikulálódik az ellenzékiesség és nem másképp, azt nem bűneként rovom föl, hanem egyszerűen ezt az artikulálódást szeretném leírni. Lehetséges, hogy a helyzet, a mindannyiunkban munkáló jogos félelem a precedensek hatalmi megoldására vonatkozó negatív tapasztalatai miatt megbénítaná a másfajta cselekvésre irányuló közösségi intenciókat. Attól azonban, hogy nem mondhatok ítéletet a

marxizmus ideológiai háza táján ellenzékinek minősülő próbálkozások fölött, még nem mondhatok le annak megállapításáról, hogy jelen pillanatban bizony ez a magatartás az általános, illetőleg arról, hogy figyelmeztessenek: e magatartás nem minden esetben indokolható taktikai és hatalmi represszív gyakorlatból fakadó okokkal, hanem elvi szempontok is meghatározhatják.)

Nehezen tudnám eldönteni, rövidtávon mennyiben helyes és mennyiben helytelen a szocializmus nem csupán adottnak, de javallottnak is való elfogadása Romániában. Hosszú távon ez számomra egyértelműen a szabadságjogokról való *végleges* lemondást jelenti. S erre nem adhat erkölcsi fölmentést az sem, ha ezen időtáv végcélja számunkra elérhetetlen marad.

Az erdélyi ellenzékiségen belül némileg sajátos helyzete van a marxizmus tabuját nem szükségképpen hitszerűen valló népieseknek is. Ennek a vonulatnak annyiból mindenképpen "előnye" van a maga ellenzékiségének megvallását illetően a marxistákkal szemben, hogy részint erkölcsileg kevésbé kompromittálódott a kommunista puccs óta eltelt évtizedekben, részint pedig ellenzéki beállítottságának konstituálódásában a meghatározó szerepet nem annyira önnön hitéből való kiábrándultsága, mintsem a kisebbségi sors lehetetlenségének tudata generálta. A választóvonal persze - hadd tegyem hozzá - kevésbé szigorúan húzható meg, mint ahogyan az a föntiekből kitűnne: nem szabad ugyanis túlhangsúlyoznunk egyik fél esetében sem a marxizmushoz vagy a kisebbségi léthez való viszonyulásuk különbözőségét. Tény azonban, hogy a népies vonal, ha nem is kimondottan, de a kisebbségi ittlét kérdését erősebben kidomborította, s így hallgatólagosan, ha nem is a marxista szószátyárkodás ellenében, de mindenképpen annak irányvonalával csupán érintőlegesen, és azzal nem azonosulva foglalt állást. A hallgatólagosságot elsősorban állásfoglalásainak nyilvánossága befolyásolta. Úgy tűnik viszont, hogy e "népies ellenzék" a politikai helyzet alternatíváinak kidolgozásával, már amennyiben ez hiátusokkal teli információim alapján feltételezhető, egyelőre adósunk marad, vagy a főntebb vázolt tabu érvényesülésének okán képtelen annak kidolgozását vállalni. Mert tudjuk azt, hogy a Szovjetunió a korlátlan lehetőségek birodalma, de ki merné azt zászlajára tűzni itt és most, hogy a Nyugat a korlátlan lehetőségeké? És a hiba nem föltétlenül e kérdésfölvetés polaritásában keresendő. *Igazából reményt keltő egy, a marxizmustól már meg nem fertőzött, ugyanakkor a népies irányt józan mértékletességgel szemlélő fiatal nemzedék felbukkanása lenne.*

Azt hiszem, az erdélyi magyar ellenzék nagy próbája lesz az a pont, ahol eldől, mennyiben és mennyire képes szövetséget kötni mindazokkal, akik a hatalommal szembeni állásfoglalásaikban a kisebbségi kérdést nem személyes sorsélményeik alapján teszik magukévá Romániában és Kelet-Európában. Az erdélyi ellenzék, ha etnikai alapon szerveződik is, nem maradhat meg a kisebbségi kérdésben kialakított állásfoglalásnál. Követeléseinek jogosságát mi sem támasztja jobban alá, erkölcsileg és politikailag egyaránt, mint egész nemzete jogfosztottsága melletti kiállása. Erről lemondani olykor, sajnos mindannyian hajlamosak vagyunk. Nem tudni, egy esetleges hatalomváltásban, vagy még inkább egy új hatalmi alakzat adottságai között milyen szerepet játszhatnának a kisebbségi sors vonatkozásai. Ahhoz, hogy ez egyáltalán szóba jöhessen, s hogy ne váljék periférikus problémává, igen nagy szükség volna, mint politikai alternatívára, az ellenzéki magatartás fogalmi kiterjedésének szélesítésére, hogy abban ne csupán az etnikai kérdések kapjanak helyet. (Óvatosan írtam le a politikai alternatíva kifejezést. Szívem szerint oda tettem volna az erkölcsi jelzőt is. Félek azonban attól, hogy a kelet-európai együttélési viszonyok történetének ismeretében illuzórikus lenne a politikán túlmenő szövetség lehetőségének feltételezése. Nem szívesen vállalnám ezért a kishitűség vádját...)

□

Szóltam már a marxizmus tabujáról. Lenne még egy másik is: Erdély. Bármekkora vehemenciát és határozottságot is tanúsítunk, amikor a kisebbség helyzetének szörnyűsége mivoltáról esik néha szó, könnyen elbizonytalanodunk mégis, ha e helyzet konkrét politikai eszközökkel történő orvoslása merül föl. Alternatívának és utópiának egyaránt szép a demokratikus jogállam eszméje, ahol mindenki nemzeti hovatartozásától függetlenül egyenlő jogokat élvez. A történelem folyamán ismerünk példákat is, midőn különböző politikai törekvések képviselői ezen eszme hirdetésében tűntek ki. Sajnos ezek a példák arra is rámutatnak, hogy mindeddig minden hasonló törekvés megbukott. Erdély tabuja nem jelent mást, mint a merev elzárkózást a területi rendezés alternatívájától. Nem azt vonom kétségbe, hogy ez utóbbi jobb, szebb vagy akár igazabb az előbbinél: egyszerűen azon morfondírozok, vajon melyik bír több realitással? Nagyon kicsinyes érvelésnek tűnik kijelenteni, hogy a jelenlegi világpolitikai helyzetben Erdély hovatartozása eldöntött kérdés. Miért lenne valószínűbb, hogy egyszer csak kikiáltják a demokráciát egy olyan országban - s ez Románia -, amelyik történelme folyamán mindannyiszor politikai gyakorlatával bizonyította, mennyire idegenként és ellenségesként hangzik számára ez a fogalom?! S ha már a világpolitikai helyzetenél tartunk: vajon kinek állana érdekében Románia demokratikus állammá tétele? Valamelyik nagyhatalomnak? S ha a Szovjetunióknak nem, gondoljunk csak 1956-ra, 1968-ra, 1981-re, akkor kinek? Vagy merné valaki is föltételezni azt, hogy a "baráti" nagyhatalom, közismert asszimilációs politikájával, tapsolna örömeiben, ha itt változna a kisebbségi politika irányvonala, s ami ezt meghatározhatja, a totális politikai jogfosztottság állapota? Bármely hosszabb távon érvényesülő rendezés alternatívájában gondolkodjunk is, nyilvánvaló, hogy ebben a pillanatban egyetlen egy sem rendelkezik reális eséllyel. Ezért nem látom értelmét az esélyt a világpolitikai helyzetből levezető érvelésnek, vagy legalábbis nem tartom reálisabbnak a "romániai demokratizálódás", mint rendezés alternatíváját. Abban az esetben, ha amúgy is utópiákban gondolkodunk, mire való ezek nem mindegyikének a végiggondolása?

Az Erdély-tabu másik oka az irredentizmus vádjától való félelem. Ezt nem tartom érvnek, legalábbis úgy nem, ahogyan hirdetik. Képtelenség ugyanis belátnom, hogy egy, a szónak minden értelmében jogtalan döntés elleni tiltakozás miért számítana irredentának?! Vagy ha igen, úgy ez esetleg nem jelent mást, mint a magyar kisebbség helyzetének végig nem gondolását, vagy e végiggondolás következtelenségeit. Fölöslegesnek és elhibázottnak tartanék egy olyan elvárást, miszerint: legyen minden ellenzéki irredenta. Ugyanolyan fölöslegesnek és elhibázottnak tartom viszont azt a véleményt, hogy az ellenzéknek nem szabad irredentának lennie, vagy legalábbis számot vetni ezzel az alternatívával. *Az Erdély-tabu föloldásáig nehezen beszélhetnénk a helyzettel és a lehetőségekkel való számvetésről.*

□

Egyetlen kérdéskör vizsgálata maradt még hátra: az ellenzékiiséggel kapcsolatos képzeteké. Magyarán: mit tekintenek ellenzékinek Romániában? Írásom elején leszögeztem, hogy véleményem szerint valójában nincsenek ellenzékiek. Van egyfajta beállítottság, igény a hatalommal szembeni állásfoglalásra, amelyet jobb híján ellenzékinek találtunk nevezni. Ez adott helyzetben elegendőnek tűnhet, hosszabb távon azonban nagyon kevés. Ami máshol és máskor, tehát más körülmények között csupán a józan ész által diktált állásfoglalásnak tekinthető, az nálunk hangsúlyeltolódások révén könnyen átminősül ellenzéki tette. Egy jogfosztott lakosságú államban a jogokra való hivatkozás például. Így ellenzékiiségnek számít a valós-elvitató (kontesztáló) álláspont mellett egy képzelt-pótcselekvéses változat is. Az elsőre meglehetősen kevés példát és meglehetősen szűk nyilvánosságot találunk. Kivételt

képez ugyan Király Károly tiltakozása, de ennek híre nem a rejtett nyilvánosság csatornáin keresztül, hanem a Szabad Európa Rádió hullámhosszán terjedt. A 62-ek leveléről viszont egy szűk értelmiségi rétegen kívül igen kevesen tudnak, ugyanígy az egyszemélyes tiltakozásokról, vagy a Lăncrănján ügyben írott levelekről. Az okok a rejtett nyilvánosság (vagy helyi zsargon szerint: suttogó propaganda) sajátosságaiban keresendők. Az, amit a Szabad Európa Rádió közvetít, az ország területére meglehetősen hamar és egyre szélesedő körben terjed. Ami viszont helybéli kezdeményezés, és nem szivárogtatják ki, az ellenzéki beállítottságú réteg kulturális és társadalmi lehatároltsága révén (s amihez hozzájárul egy gyakran túlzásba vitt óvatosság is) jóformán néhány ember magánügyévé lesz, akik kellő óvintézkedések mellett bizalmasan suttogva tárgyalják a fejleményeket. A második nyilvánosság politikai jellegű információinak megosztása végső soron a tudás társadalmi megosztásának reprodukciója a különböző rétegek között. Kialakult az információkat elsődlegesen birtokló elit, mely tudását nem föltétlenül osztja meg a nem “céhbeliekkel”. Áldatlan állapot ez, mondanom sem kell talán.

A második pótcselekvéses változat legtalálhatóbb elnevezése minden bizonnyal a “kiszólás” lenne. Idetartoznak a kétértelmű megfogalmazások, a szűkebb körben elejtett megjegyzések, hivatkozások, melyek nem azáltal minősülnek politikai állásfoglalássá, hogy elhangzanak, hanem azáltal, hogy közönségük interpretálja őket. Írók, költők, zenészek, festők, olykor a műszaki értelmiség (megint csak kulturális közeg) a kiszólások szerzői. Értelmezői következképpen csak azok lehetnek, akik valamilyen módon figyelemmel követik a kulturális életet. Sajnos még így is sokan vannak, akik számára ez a megnyilvánulási forma elégtételt nyújthat. Hiszen nyilvánvaló: pótcselekvésről lévén szó, a kiszólás kultusza nem jelent a hatalommal szembeni elkötelezett állásfoglalást, vagyis: ellenzékiiséget sem nagyon. S ami már erkölcsi probléma: olyanok kerülnek ellenzékiek hírébe, akik gyakorta éppen akkor hátrálnak meg ennek vállalásától, amikor a legnagyobb szükség lenne arra. Írók példája mutatja ezt a legjobban: a cenzúra rostáján néha áthullva (a fogalmazás ugyanis olyan, hogy “éppen” áthullhasson) ők lesznek aztán a sikerkönyvek szerzői. Nem a sikert kell tőlük féltetni, elég kétségbe vonni e hajtóerő jogosságát. A kiszólást értelmező magatartás távlatilag veszélyessé válhat egy radikálisabb és következetesebb ellenzékiiség szemszögéből. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a helyzetek jelentős részében nem szemléletmódok, hanem indulatok konkretizálódásáról van szó. Ez a fajta “ellenzékiiség” a kiszólás biztonságos álcája alatt kényelmessé és óvatossá válik a kontesztáció közvetlenebb formáival szemben. Többre becsülünk egy cikkecskét, mint teszem azt a vásárhelyi diákok röpczését, pedig a hordozott politikai értéktartalmak tekintetében, ha nem is taktikai megfontolásokból, inkább az utóbbit preferálnánk.

Összefoglalásul: a romániai magyar ellenzék véleményem szerint jelen pillanatban nem mindig romániai magyar, és főként nem mindig ellenzék. Ez nem túl szívderítő állapot. Nem tudom, mikor jutunk el oda, hogy többet kockáztatva, végre szembenézzünk helyzetünkkel, és megpróbáljunk továbblépni. Bármennyire is nehéz legyen az első lépés ahhoz, hogy jogot formálhassunk az ellenzék erkölcsi rangjára, valahogyan csak meg kell tennünk. Vagy lehetetlen lenne?

(Keszthelyi András)